

ХУЛОСАИ КОМИССИЯИ ЭКСПЕРТИИ

Шурои диссертатсионии 6D.KOA-037-и назди МДТ-и «Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров» оид ба диссертатсияи доктории Мирзозода Садриддин Хол дар мавзӯи «Соинуддини Хучандӣ ва хусусиятҳои ғоявию бадеии осори адабии ӯ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.01.00 – Адабиётшиносӣ (10.01.0 – Адабиёти тоҷик, равобити адабӣ)

Комиссияи таҳлили назди Шурои диссертатсионии 6D.KOA - 037-и назди МДТ - и «Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров» дар ҳайати раиси комиссия Ғафурова Умеда Абдуллоева – доктори илмҳои филологӣ, профессор, аъзо: Муродӣ Низомиддин – доктори илмҳои филологӣ, профессор ва Ашурова Нодира Ҷумаевна – доктори илмҳои филологӣ, профессор оид ба қабул намудани диссертатсияи Мирзозода Садриддин Хол дар мавзӯи «Соинуддини Хучандӣ ва хусусиятҳои ғоявию бадеии осори адабии ӯ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.01.00 – Адабиётшиносӣ (10.01.01 – Адабиёти тоҷик, равобити адабӣ) барои ҳимоя ва таъин намудани санаи ҳимоя.

Диссертатсия дар ҷаласаи васеи кафедраи адабиёти классикии тоҷики Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров» (суратмаҷлиси № 2 аз 16.09.2025) муҳокима ва ба ҳимоя тавсия шудааст.

Мубрамни мавзӯ. Таҳқиқу пажӯҳиши осори ирфонӣ ва пайванду таъсири он ба адабиёти форсу тоҷик, шинохту баррасии ҷанбаҳои адабиву бадеӣ ва арзишҳои ҳунарии ин навъ осор дар адабиётшиносии имрӯз аз масоили хеле муҳим ба шумор меравад. Дар давраи истиклолият рӯ овардан ба таҳқиқу баррасии сарчашмаҳои асил, осори фалсафию ирфонӣ як самти асосии ҷараёни илмӣ-таҳқиқотии олимони мо қарор гирифт ва натиҷаҳои хуб ҳам ба бор овард.

Баррасии масъалаҳои муҳими адабиётшиносӣ, аз қабили шарҳи ҳол ва мероси адабии Соинуддини Хучандӣ, арзишҳои адабӣ ва ирфонии расоили ӯ, вежагиҳои сабқу услуб ва таснифоти мавзуии расоили ӯ, аҳамияти номаҳои Соинуддин ҳамчун сарчашмаи адабӣ-таърихӣ дар шумори чунин масоиле ка-

рор гирифтаанд, ки то кунун ба сурати чудогона ва дар доираи як таълифи мустақил ба риштаи таҳқиқ кашида нашудаанд. Осори мансури Соинуддини Хучандӣ ва масоили меҳварии он, ҳамчун ғояву бадеият ва омӯзаҳои ахлоқӣ, дар ҳадди арзиш ва аҳаммияти онҳо то ҳол аз назари муҳаққикон берун мондаанд.

Бо дарназардошти ин, муаллифи диссертатсия дар назди худ вазифа гузоштааст, ки дар заминаи мутолиаи нусахи хаттии осори суҳанвар ва зимни муқобалаву муқоисаи сарчашмаҳои зерӣ даст шарҳи ҳол ва мероси адабии Соинуддини Хучандиро аз ҷиҳати илмӣ собит намояд ва мавриди арзёбӣ қарор диҳад. Фузунӣ таълифот худ далел бар он аст, ки афкору шигардҳои ҷаҳоншиносии Соинуддини Хучандӣ доманаи густардае дошта, дар қолаби осори илмӣ адабӣ матраҳ гардида, ҳар яке омӯзишу таҳқиқи муфассалро тақозо менамояд. Аз ин дидгоҳ таҳқиқ ва таъйиди тарҷумаи ҳоли Соинуддини Хучандӣ, муҳити парвариш ва нақди ангезаҳои иҷтимоиву сиёсӣ дар шаклгирии шахсияти эҷодии ӯ, баррасии осори тоҷикӣ-форсӣ ва арабӣ, табақабандии жанрӣ ва арзишгузориҳои хусусиятҳои ғоявии осори адабии Соинуддини Хучандӣ аз ҷумлаи масъалаҳои муҳимме махсуб мешаванд, ки дар шинохти ҷанбаҳои маърифатӣ, андешаву оро ва ҳунари нигорандагии адиб заминаи муносибро фароҳам меоваранд.

Навгонии илмӣ таҳқиқ. Навгонӣҳои илмӣ таҳқиқот дар он зоҳир мегарданд, ки бори нахуст дар адабиётшиносии тоҷик рӯзгор ва мероси илмӣ адабии Соинуддин Хучандии Исфahонӣ бо тақя ба осори ҳудӣ адиб ва сарчашмаҳои муътамад ба таври муқаммал мавриди омӯзиш қарор гирифта. ихтилофоти мавҷуд дар робита ба ном, кунияту лақаб, таҳаллуси адабӣ, замонӣ таваллуду даргузашт ва нисбати осори мансуб ба ӯ, ки дар миёни муҳаққикони ватанӣ хориҷӣ ҷой доштанд, бо далелҳои илмӣ ҳаллу ҷалс шудаанд.

Дар ҷараёни таҳқиқ, вазъи сиёсӣ-иҷтимоӣ ва муҳити адабӣ-фарҳангии даврони зиндагии адиб таҳлил гардида, нақши донишмандони хучандӣ дар густариши забону адабиёти тоҷикӣ-форсӣ дар кишварҳои форсизабон равшан карда шудааст; ҳамзамон қазияи нисбат додани Оли Хучанди Исфahон ба

туркзабонӣ, ки дар адабиёти таҳқиқоти хориҷӣ маъмул аст, мавриди бозбинӣ қарор гирифта, бар пояи далелҳои таърихию матнӣ шарҳи илмӣ ёфтааст.

Ҳамзамон дар таҳқиқ таснифоти жанрӣ ва табақабандии мавзуии осори манзуму мансури Соинуддин Хучандӣ анҷом пазируфта, ҷанбаҳои адабиву бадеии таълифоти насрӣ ва маҳорати шоирӣ ва нигорандагии ӯ дар така ба матни осор таҳлил шудаанд. Бори нахуст хусусиятҳои ҳунарии осори адабии адиб, аз ҷумла забон ва сабки баён, сохторҳои дастурӣ, воситаҳои тасвири бадеӣ, масъалаҳои интисоби ашъор, вижагиҳои номаҳо, усулҳои қорбурди ашъори форсиву арабӣ, амсолу ҳикам, шеваҳои интиҳоби оёти қуръонӣ ва аҳодиси набавӣ, ҷойгоҳи рамз ва сарчашмаҳои ақиду афкори ӯ ба таври фарогир мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд. Ҳамчунин, дар адабшиносии тоҷик аввалин бор таҳқиқи монографии вижагиҳои ғоявию бадеии осори мансур, шинохти илмӣ шахсияти адабӣ, баррасии равиши сабки фардӣ ва истифода аз қадимитарин нусхаҳои хаттӣ анҷом ёфтааст.

Аз наwgониҳои муҳими қор ҳамчунин баррасии мукаммали нусхаҳои хаттии осори Соинуддин Хучандӣ ва таъкиди аҳаммияти онҳо дар таҳия ва нашри матни илмӣ-интиқодии осор ба шумор меравад, ки то кунун дар адабиётшиносии тоҷик анҷом наёфта буд. Дар маҷмӯъ, нақши Соинуддин Хучандӣ дар таълифи осори бадеӣ-илмӣ ва ирфонӣ мушаххас гардида, арзиши сарчашмаии таълифоти ӯ ҳамчун манбаъ ва марчаъ таъйид шуда, саҳми осори мансури адиб дар маърифат ва тасҳеҳи мероси шеърӣ суҳанварони асрҳои XI–XV бо далелҳои илмӣ собит гардидааст.

Аҳаммияти назарӣ ва амалии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки масъалаҳои марбут ба авзои сиёсӣ-иҷтимоӣ ва фазои адабӣ-фарҳангии рӯзгори Соинуддини Хучандӣ, ҳаёт ва эҷодиёти адиб, ҷаҳонбинӣ ва диди эстетикӣ ӯ, ҳамчунин мақом ва ҷойгоҳи хонадони Хучандӣ дар муҳити фарҳангии Исфаҳони асрҳои миёна дар заминаи равишҳои муосири адабиётшиносӣ ва назарияҳои таҳқиқи матн мавриди баррасии фарогир қарор гирифтаанд. Муайян ва муаррифӣ намудани қадимитарин нусхаҳои хаттии осори суҳанвар, таҳлили арзишу аҳаммияти номаҳо, бозшиносии хусусиятҳои ғоявию бадеӣ ва вижагиҳои ҳунарии осори мансур, ҳамчунин равшан сохтани масоили марбут ба тафаккури зебошинохтии Соинуддини Хучандӣ

имконият фароҳам меорад, ки равишҳои таҳқиқӣ дар омӯзиши насри бадеии асрҳои миёна такмил ёфта, матолиби тоза ва хулосаҳои назариявии дорони аҳаммияти илмӣ ба гардиши адабиётшиносӣ ворид гарданд. Натиҷаҳои бадастомада дар сохтори бобу фаслҳои диссертатсия ва равиши пажуҳиши муаллиф таҷассум ёфта, метавонанд дар доираи улуми адабӣ, ирфон ва фалсафа, ахлоқшиносӣ ва таҳқиқи робитаҳои фарҳангии Хучанду Исфаҳон ҳамчун падидаи муҳими фарҳангшинохтӣ мавриди истифода қарор гиранд.

Аз ҷиҳати амалӣ, хулосаҳо ва натиҷаҳои илмӣ таҳқиқ дар пажуҳишҳои адабиётшиносии тоҷик вобаста ба масъалаи ҷойгоҳ ва нақши осори бадеӣ дар эҷодиёти мутафаккирони асримиёнагӣ, таҳлили хусусиятҳои гоյвию бадеии осори мансур ва баррасии ҷанбаҳои аслию фаръии корҳои эҷодии адибон қобили қорбасти мебошанд. Маводи рисола метавонад ҳангоми таҳияи мақолаҳо ва рисолаҳои илмӣ, таълифи китобҳои дарсӣ ва воситаҳои таълимӣ, омода намудани курсҳои лексияҳо аз таърихи адабиёти тоҷикӣ-форсӣ, инчунин дар таҳқиқи паҳлуҳои қамомӯхтаи эҷодиёти Соинуддини Хучандӣ истифода шавад.

Илова бар ин, истифодаи натиҷаҳои таҳқиқ барои таълифи тазкираҳои адабӣ, омӯзиши доираи адабии Исфаҳон, таҳқиқи таърихи адабиёти суфия, таърихи афкори фалсафии халқи тоҷик, таҳияи фарҳангҳои ирфонӣ ва тарҳрезии курсҳои махсус, аз ҷумла «Таърихи насри тоҷикӣ-форсӣ дар асрҳои XIV–XV ва масъалаҳои тасхеҳи мутуни осори мансур», аҳаммияти хос дорад. Маводи диссертатсия ҳамчунин метавонад дар таҳияи лексияҳо, навиштани рисолаҳои илмӣ дараҷаи PhD, магистрӣ ва қорҳои ҳатмӣ дар факултетҳои филологӣ, забонҳои шарқ, таърих ва фалсафа, инчунин дар тадриси фанни таърихи адабиёти тоҷикӣ-форсӣ ва баргузориҳои қорҳо ва семинарҳои махсус оид ба насри бадеии асримиёнагӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олӣ ба таври самаранок мавриди истифода қарор гирад.

Натиҷаҳои асосӣ, хулосаҳои таҳқиқ ва тавсияҳои муаллиф дар 1 монография, 51 мақола, (аз ҷумла 22 адад дар мақаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон интишор ёфтаанд, бо мазмун ва мавзӯи диссертатсия муستакиман иртибот доранд. Автореферати диссертатсия ва мақолаҳои нашрнамудаи

диссертант мазмуну мухтавои диссертатсияро дар худ таҷассум намудаанд. Мақолоти нашрнамудаи муаллиф ва шумораи маводи ҷопшуда ба талаботи банди 35-уми қисмати сеюм (меъёрҳои омодагии диссертатсия) Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оиди «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки аз 30-юми июни соли 2021, № 267 ва бо тағйиру иловаҳо аз 26-уми июни соли 2023, таҳти № 295 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯӣ мебошад.

Хулосаи диссертатсия фарогири натиҷаҳои илмӣ таҳқиқ, моҳияти масъалаҳои меҳварии баррасишаванда ва тавсияҳои амалӣ мебошад, ки мутобиқи он дар умум дурнамои мавзӯи пажуҳишии қори диссертатсионӣ муқаррар мегардад.

Бо назардошти аҳаммияти таҳқиқ, нағзониҳои илмӣ диссертатсия ва арзиши амалии он, комиссияи эксперти ба чунин натиҷа расид, ки диссертатсияи доктории Мирзозода Садриддин Холро дар мавзӯи «Соинуддини Хучандӣ ва хусусиятҳои ғоявию бадеии осори адабии ӯ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.01.00 – Адабиётшиносӣ (10.01.01 – Адабиёти тоҷик, равобити адабӣ) ба ҳимоя пешниҳод кардан мумкин аст. Комиссияи эксперти дар асоси банди 60-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ» пешниҳод менамояд:

1. Диссертатсияи Мирзозода Садриддин Хол дар мавзӯи «Соинуддини Хучандӣ ва хусусиятҳои ғоявию бадеии осори адабии ӯ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.01.00 – Адабиётшиносӣ (10.01.01 – Адабиёти тоҷик, равобити адабӣ) дар ҷаласаи Шурои диссертатсионии 6D.KOA-037-и назди МДТ-и «ДДХ ба номи акад. Б.Ғафуров» тариқи овоздиҳии ошкоро ба ҳимоя қабул карда шавад.

2. Комиссияи эксперти муҳаққиқони зеринро, ки қорҳои илмӣ-таҳқиқотиашон ба ихтисоси 10.01.00 – Адабиётшиносӣ (10.01.01 – Адабиёти тоҷик, равобити адабӣ) мувофиқат доранд, ба ҳайси муқарризони расмӣ пешниҳод менамояд:

- Ба ҳайси муқарризи расмӣ аввал – Суфизода Шодимуҳаммад Зикриёпур доктори илмҳои филологӣ, профессор, директори Китобхонаи ба номи «Индира Гандӣ» -и АМИТ.

- Ба ҳайси муқарризи расмӣ дувум – Низомӣ Муҳриддин Зайниддин

доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи таърихи адабиёти тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистон.

- Ба ҳайси муқарризи расмӣ севум – **Қурбонзода Рухшона Қурбон** – доктори илмҳои филологӣ, профессор, муовини ректор оид ба робитаҳои байналмилалӣ Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни.

3. Ба сифати муассисаи тақриздиҳанда Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода пешниҳод мешавад.

4. Барои гузоштани эълони ҳимоя, матни диссертатсия ва автореферати он дар сомонаҳои МДТ-и «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров» ва Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон иҷозат дода шавад.

5. Барои чопи автореферат бо ҳуқуқи дастнавис ва ирсол гардидани он ба суроғаҳои таъйиншуда иҷозат дода шавад.

Раиси комиссияи экспертӣ:

доктори илмҳои филологӣ, профессор,
узви Шурои диссертатсионӣ

Суроға: ш. Хуҷанд, маҳаллаи 31, бинои 6, хонаи 16;
Тел: (+992) 927808850 E-mail: umedagafari1@mail.ru

Ғаффорова Умеда
Абдуллоевна

Аъзои комиссияи экспертӣ:

доктори илмҳои филологӣ, профессор,
узви Шурои диссертатсионӣ

Суроға: ш. Хуҷанд, маҳаллаи 14-15, кӯчаи А. Қодиров, № 234; Тел: (+992) 92 777 39 92; E-mail: murodinizomiddin@mail.ru

Муродӣ
Низомиддин

доктори илмҳои филологӣ, профессор

Суроға: ш. Қўлоб, кӯчаи Ориёно №2, хонаи 28; Тел: (+992) 918133849; E-mail: shokhnoma@mail.ru

Ашурова Нодира
Чумаевна

25.12.2025.

«Имзоҳои У. А. Ғаффорова, Н. Муродӣ ва Н. Ч. Ашуроваро тасдиқ мекунам»

Сардори РК ва КМ МДТ-и

«ДДХ ба номи акад. Бобоҷон Ғафуров»

Маълумот барои таърифи: 31.10.2025, ш. Хуҷанд, кӯчаи Ҷаъфарзода Б. Мавлонбеков, 1. Тел: (+992) 92 805 70 07; E-mail: zarrina_14.10.70@mail.ru

Сайдуллозода З.С.